

Ata Kütüphaneci : Aziz Berker*

Osman Ersoy

Dr. Lawrence S. Thompson, Kütüphaneler Genel Müdürü Aziz Berker'e 21 Mart 1952 tarihinde gönderdiği mektubunda (Bak.: Mediha Yurttabir, "Büyüğüm Aziz Berker", Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, XIII. Cilt, 1-2. Sayı, Ankara: 1964. 16.s.) şöyle diyordu:

"... Size ... bana yaptıklarınız için değil, fakat Türk Kütüphanelerine olan hizmetlerinizden dolayı teşekkür edeceğim. Sizin başarılarınızı bizzat gözlerimle gördüm. Eğer Mustafa Kemal Ata-Türk ise sizin de Ata-Kütüphaneci olmanız gerekirdi".

Amerika Birleşik Devletleri Kentucky Üniversitesi Kütüphanesi Müdürü'nün yukarıya aldığım sözlerinden yararlanarak, konuşmamın başlığını, "Ata Kütüphaneci: Aziz Berker" diye seçtim.

Ünü büyük, kendi büyük sevgili meslektaşımız Aziz Berker'in yaşitlarından sağ olanlar şimdi doksan dört yaşındalar. Berker'in devlet hizmetinde geçen kırk beş yılının yirmisi öğretmenlik ve yirmi beşi de kütüphanecilikte geçti. Aziz Bey, Milli Eğitim Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürü olduğunda doğanlar şimdi elli dört; Genel Müdür ünvanını aldığında doğanlar ise, otuz dört yaşına girdiler. Berker Kütüphanelerde göreve başladığında yanında çalışanların en genci yirmi yaşında olsaydı şimdi 74 yaşında olurdu; emekli olduğu yıl işe başlayanlar ise, kırk dokuz yaşını sürüyorlar. Sanıyorum ki, Aziz Berker Bey'in Türk Kütüphaneciliğindeki yerini belirtmek üzere yapılacak lisans, yüksek lisans ve doktora çalışmalarında, kaynak kişileri, 49-94 yaşları arasından seçmek gerekecektir.

Kimi yazılı kaynaklardan yararlanarak, kimi de elli yıldır belleğimde birikmiş anıları anımsamaya çalışarak, rahmetli Meslektaşım'la ilgili bu konuşmamı yazmaya çalıştım; bana burada konuşma olanakını sağlayan Aziz Berker Halk Kütüphanesi Müdürü, değerli öğrencim Fikriye Önkılıç ve arkadaşlarına teşekkür ederim.

* İstanbul Aziz Berker Halk Kütüphanesi'nde 30 Ocak 1993 tarihinde verilen konferans

Atatürk'ün dediği gibi, aşağıda anlatacağım, "... nihayet mazi olmuş bir devrin hikâyesidir". Türkiye'nin çağdaş kütüphaneciliğinin tarihini yazacak olanlar, sanırım işe, bu destanın kahramanları ile başlamalıdır. Aziz Berker, Adnan Ötügen, Fehmi Ethem Karatay ve bunlarla çalışmış olan bir avuç insanın adları, yaptıkları bilinmeden, öğrenilmeden, hissedilmeden, söylenilmeden ve yazılmadan kütüphanecilik tarihimizin destanı yavan kalır ve tatsız, tuzsuz bir şey olur. Tek partili dönemden çok partili döneme geçişin sancıları içinde, önemsenmeyen, üstelik küçümsenen bir meslekte büyük sorumlulukların üstesinden gelmek, her babayiğitin işi değildi. Berker, Ötügen ve Karatay üçlüsü, çağdaş kütüphaneciliğimizin temelini atarken, akla hayale sığmaz güçlüklerle karşılaştılar. Bu gün ülkemizde, gelin odalarımız, konuk odalarımız gibi düzenli ve güzel kütüphaneler görebiliyorsak, bütün bunları bu destanı yazanlara borçluyuz.

Berker, okumaz-yazmazlığın yurt ölçüsünde giderilmesinde yirmi; okumak-yazmak işlevinin alışkanlık biçimine dönüştürülmesinde yirmi beş yıl ömür tüketmiş ulu bir kişidir. Varlığı ile mesleğimizi onurlandırmış Berker'i sevgi ve saygı ile anmak boynumuzun borcudur.

Aziz Bey'i 1944 yılında Hocam Osman Turan Bey'le ziyarete gitmiş, çayını içmiş güzel sohbetinden yararlanmışım. Onu, ikinci kez 1948'de Süleymaniye Kütüphanesi'nde görmüştüm. Topkapı Sarayı Müzesi'nde 2919 sayılı kanuna göre, kadrosuz asistan olarak çalışıyordum. Aziz Bey'in Fakülte'den arkadaşı rahmetli Ahat Bikkul Bey, beni İstanbul kütüphanelerini ziyaret etmekte olan Aziz Bey'e götürdü. Süleymaniye Kütüphanesi'nin avlusunda kendilerinden kütüphanelerde çalışmak üzere kadro istemiştim; ancak, Aziz Bey kadroları olmadığını söylemişlerdi. Büyük umutlarla gittiğim Süleymaniye Kütüphanesi'nden Topkapı Sarayı Müzesine yıkılmış olarak dönüşümü hiç unutamam.

Ankara Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü'nde asistan olarak çalışmaya başladığım 1956 yılından sonra, Aziz Bey'i daha sık görme olanağına kavuştum; çünkü, O, mesleğimizin baş uygulayıcısı ben de kütüphanecilik eğitim-öğretiminin içine adımımı atmış bir kişi konumunda idik. Kurs, gezi, konferans, toplantı, seminer gibi meslekî birçok çalışmalarda Aziz Bey'in engin deneyimlerinden çok yararlandım. Bu sıradan olmak üzere, birkaç olaya dokunmadan geçmeyeceğim:

Kütüphanecilik Bölümüne gelişlerinde, Aziz Bey, öğrencilerle de görüşür, kütüphaneler konusunda konferanslar verirlerdi. Hem bizler, hem de öğrencilerimiz, kütüphaneleri ve kütüphanecilerin eski durumunu en yetkili kişiden dinleme fırsatını bulurduk. Beyazıt Kütüphanesi eski müdürlerinden

İsmail Sahip Efendi'nin kütüphanedeki konumunu, kendilerine düşkünlüğünü, Aziz Bey'in kendine özgü mimiklerle, ballandıra ballandıra anlatışını hâlâ anımsıyorum.

Sayın Berker, kolay iletişim kurabilen ve kurulabilen bir kişiydi. Böyle olduğu için, Genel Müdür'ün yanına rahatça girip çıkardım. Aziz Bey'e bir gidişimde, "Gel Osman, bak kütüphane planları üzerinde çalışıyorum" demişlerdi. Bugün yurdun dört bir yanında bulunan A tipi halk kütüphanesi yapılarına O'nun verdiği emeği kim inkâr edebilir.

Türk Kütüphaneciler Derneği'nin yurt çapında örgütlenmeye başladığı 1960'lı yılların hemen başlarında, Aziz Berker Bey'le Genel Merkez Yönetim Kurulu'nda çalışmak mazhariyetine kavuşmuştum. Yönetim Kurulu toplantılarını yemekli olarak evlerimizde yapıyorduk. O toplantılarda, Aziz Bey'i dinlemek başlı başına bir nimetti; biz, mesleği ve meslektaşları sevmeyi, saymayı o toplantılarda öğrendik.

Devlet kurumları, 1960 Devrimi'nden sonra, planlı çalışma dönemine giriyordu. Türk Kütüphanecileri de bir buçuk ay içinde (31 Ocak 1961 - 17 Mart 1961) geceli gündüzlü çalışarak, kütüphaneciliğimizin on yıllık planlamasını hazırladılar. Bu çalışma, **Kütüphaneler Komitesi Raporu**, (Ankara, 1961) olarak basıldı. Kütüphaneler Komitesi'nin başkanlığını, Genel Müdür Aziz Berker Bey yapmışlardı. Başkanımız, bilgi, görgü ve deneyimleriyle, toplantılarımızı pek güzel yönlendirmişti. Toplantılar sona erince, hepimizin ayrı ayrı elini sıkmış, teşekkür etmiş ve bizlere bütün yorgunluğumuzu unutturmuşlardı.

Aziz Berker Bey, 1964 yılında emekli olduğunda, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni'nin XIII. Cilt, 1-2 Sayısı O'nun adına adanmıştı. Bu Bültende Adnan Ötügen, İsmet Parmaksızoğlu, Sami Göktürk, Mediha Yurttabir ve benim yazılarımız yer almıştı. Ben, burada sadece Adnan Ötügen'in makalesinden (5. sayfa) ufacak bir alıntı yapmak istiyorum:

"25 sene dile kolaydır. Bu bomboş bırakılmış, ihmal edilmiş sahada çeyrek asır müddetle baş yönetici olarak çalışmak, bıkmadan, yorulmadan hizmet görmek, eserler vermek, hakikaten hünerdir".

1951 yılı sonları ve 1952'nin başlarında kütüphanelerimizi inceleyen, **Türkiye Kütüphaneleri Geliştirme Programı** (İstanbul, 1952) adlı kitabın yazarı, Dr. Lawrence S. Thompson, Aziz Bey'le ilgili olarak (24. sayfa) şunları

söylüyor:

"Aziz Berker idaresinde kuvvetli bir kütüphane idareniz var ki gelecek nesiller bunun kıymetini daha çok takdir edeceklerdir. Bu idarenin programlarını ve arzularını detekleyecek elle tutulur malî yardımı kendisinden esirgememelisiniz".

Yirmi beş yıl önceki Ocak Ayı kütüphanecilerimiz için büyük üzüntülere neden olmuştu. Destan kahramanımızdan ikisini ardı ardına kaybetmiştik. Fehmi Ethem Karatay, 20 Ocak 1968 Cumartesi ve Aziz Berker ise 30 Ocak 1968 Salı günü ebediyete göçmüşlerdi; nur içinde yatsınlar.

Sözlerimi, "Sayın Aziz Berker'e Mektup" (Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, XVII Cilt, 2. sayı, 72. Sayfa) adlı yazımdan yaptığım bir alıntı ile bitirmek istiyorum:

"Kütüphanelerimizi içinde bulunduğu toplumun, kurumun bölünmez bir parçası haline getirmek, her örgütte bir kütüphane bulunması gerektiğini kabul ettirmek için giriştiğimiz savaş, uğraş sürüp gidiyor. Yurt çapında başlattığımız "kütüphanecilik seferberliği" için açtığımız bayrak dalgalanıyor. Kutsal şeyler, yani Tanrı, din ve iman gibi tapılan, sevilen bir meslek, sizin mesleğiniz, Aziz Beyim günden güne güçleniyor. Mesleğine bütün varlığı, ciddiyetiyle bağlı kütüphaneciler yetişiyor. Doğruluk, sevgi ve saygıyı kütüphanecilik mesleğinin vazgeçilmez ahlâk kuralları olarak kabul etmiş bulunuyoruz. Fikret'in deyişi ile: Vuruyorlar, kırılıp dökülüyoruz; ama bükülmüyor, diz çökmüyoruz. Sizin de yaşadığınız bu çileli meslek hayatını gelecek kuşaklara, daha zevkle ve daha rahat çalışılır bir meslek olarak bırakmak çabası içindeyiz.

Kimsesizliğimizi, Karatay ve Berker'lerin kutsal ruhlarının manevî dayanağımız olduğunu düşünerek unutmaya çalışıyoruz. Kütüphanecilik bayrağını hep doruklarda, hep yükseklerde dalgalandırıyor; kutsal bir savaş içinde olduğumuzu biliyor ve sizin de çok sevdiğiniz serhat türkülerini çağırıyoruz.

Yattığınız yerin cennet olmasını diler saygı ve sevgilerimi yollar, ellerinizi hasretle öperim, değerli ve unutulmaz meslektaşlarım benim.